

GLOSÝ BIBLIOGRAFIA

VŠEOBECNÉ DEJINY

JEDNO SLUNCE NA NEBI, JEDEN VLÁDCE NA ZEMI . Legitimita moci ve světě 14. století. Eds. Ondřej Beránek, Pavlína Cermanová, Jakub Hrubý. Praha: Academia, 2017, 823 s. ISBN 9788020027382.

Ide o ojedinelú a svojím spôsobom inšpiratívnu publikáciu, ktorá je výsledkom tímovej práce viac než troch desiatok popredných českých odborníkov z oblasti histórie, orientalistiky, filológie a kultúrnej antropológie.

Cieľom autorov bolo priniesť pohľad na vlastné európske tradície a modely fungovania štátu a spoločnosti v 14. storočí. Zároveň chceli odkloniť pozornosť čitateľov od všeobecne dobre známych dejín Európy a vnímania svetovej histórie primárne europocentricky k mimoeurópskym oblastiam, a tak poskytnúť vyváženejší pohľad na vývoj sveta, ktorý sa v tej dobe začal prepájať.

Okrem vývoja legitimacy panovníckej moci v Európe, kde dianie do veľkej miery určovala storočná vojna medzi Anglickom a Francúzskom, obdobia politických kríz a vzostupov Svätej ríše rímskej a slabnúcej Byzantskej ríše, autori dali priestor aj kultúram a tradíciám u nás menej známym a obchádzaným (islamský svet stredovekého Blízkeho východu, Mamelucký sultanát v Egypte a Sýrii, ranostredoveká Osmanská ríša, kresťanský štát v Etiópii, budhistický štát na Srí Lanke, javanská ríša Majapahitu, thajsko-laoské kráľov-

stvo, Vidžajanagar na indickom subkontinente, legitimita moci mongolských chánov, štruktúry moci v starovekej Číne, budhistický štát v Tibete, ruské kniežactvá pod vládou Zlatej hordy, mocenské koncepcie v stredovekej Kórei a Japonsku, americký kontinent v predkolumbovskej dobe a štruktúry politickej moci Mayov, v centrálnom Mexiku u Aztékov a v andskom regióne).

Vhodným výberom témy politickej moci a legitimacy panovníckej autority sa podarilo vytvoriť zaujímavý obraz sveta 14. storočia nielen v jeho geografickej a sociokultúrnej rôznorodosti, ale tiež v množstve historických, filozofických a ideových tradícií. Spracovanie takejto mnohovrstvovej témy umožnila spolupráca dvoch vedeckých inštitúcií: Cetra medievalistických štúdií a Orientálneho ústavu AV ČR v rámci nového interdisciplinárneho projektu *Evropa a stát: mezi barbarstvím a civilizací*.

Kniha je čítavá, témy jednotlivých kapitol sú atraktívne a navyše ponúkajú pestrosť pohľadov a prístupov k tej istej problematike. Čitateľ dostáva priam plasticky podaný pohľad na rôzne aspekty legitimacy politickej moci a panovníckej autority v rôznych kultúrach a regiónoch sveta.

Kniha má tiež všetky požadované formálne náležitosti ako atraktívnu grafickú úpravu a okrem menného, vecného a miestneho registra ju vhodne dopĺňajú genealogické tabuľky a mapy.

Na záver možno vysloviť presvedčenie, že ide o výnimočný autorský a edičný počín, vďaka ktorému si publikácia nájde svojich čitateľov nielen medzi odborníkmi, ale aj bežnými milovníkmi histórie.

Mária Ďurková

DO 1526

TIHÁNYIOVÁ, Monika. *BUBEKOVCI Z PLEŠIVCA. Úspechy a pády jedného rodu v politike a umení*. Rožňava: o.z. Georgius Bubek, 2017, 151 s. ISBN 9788097288808.

Výskum dejín šľachtických rodov sa v posledných decéniách teší značnému záujmu genealógov, medievalistov i ďalších odborníkov z oblasti histórie u nás doma aj v zahraničí. Autorka anotovanej publikácie má za sebou niekoľkoročný systematický výskum stredovekých dejín Gemerskej župy, vrátane výskumu tamojších šľachtických rodov a vývoja svetskej a sakrálnej architektúry.

Čiastkové výsledky priebežne publikovala (aj pod dievčenským menom Skalská) vo viacerých vedeckých monografiách, časopisoch a zborníkoch. Jej najnovšiu publikáciu vydalo občianske združenie Georgius Bubek, ktoré vzniklo v roku 2016 so zámerom prehĺbiť poznanie o rode Bubek a s ním spojených gemerských pamiatok.

Monografia prináša nie celkom tradičné vedecké spracovanie genealógie šľachtického rodu, keďže sa autorka zameriava najmä na tie momenty v dejinách rodu, ktoré mali vplyv na hospodárske a kultúrne aktivity v Gemeri.

Prvá kapitola pojednáva o pôvode rodu Bubekovcov a jeho najstarsích majetkov v Gemeri. Podľa autorky dejiny rodu siahajú do 13. storočia k Detrikovi a jeho bratovi Filipovi, ktorých zaraďuje na základe staršej literatúry do starobylého uhorského rodu Ákošovcov.

Autorka tu uvádza základné údaje o početných potomkoch Detrika a upriamuje pozornosť na Detrikovho vnuka Dominika, ktorý sa deľbou rozsiahleho majetku z ro-

kov 1318 a 1320 stal výlučným majiteľom Plešivca a zároveň sa domnieva, že podobných majetkových prerozdelení medzi početnými potomkami Detrika bolo viac. Táto deľba majetkov definitívne rozdelila Detrikových potomkov do dvoch samostatných rodových línií z Plešivca (Bubekovci) a Štítnika.

Druhá kapitola nesie názov *Bubekovci za vlády Anjouovcov* a je venovaná zakladateľovi rodu Dominikovi, ktorého za (neznáme) verné služby a zásluhy ocenil kráľ Karol Róbert. Ďalej autorka sleduje osudy Dominikových synov a ich zahraničnopolitické aktivity (Taliansko).

Tretia kapitola je venovaná vzostupom a pádom rodu za vlády Žigmunda Luxemburského, keď sa členovia rodu zúčastnili povstania proti kráľovi. Neskôr, po zmiernení s kráľom, opätovne prenikli na kráľovský dvor, kde si plnili povinnosti ako dvorania a dvorskí rytieri (Peter, Ondrej). Ich pôsobenie autorka sleduje aj v zahraničí (Nemecko, Francúzsko, Anglicko, České kráľovstvo, Taliansko), kde sa dostali ako súčasť kráľovho sprievodu.

V ďalšej kapitole si všima osudy rodu do konca stredoveku, účasť na vojenských výpravách proti Osmanom vo vojsku Jána Huňadyho, boj proti bratříkom a aktivity členov rodu v súvislosti s majetkami.

V kapitole *Bubekovci v čase veľkých premien uhorského kráľovstva* autorka sleduje postoje Bubekovcov v politickom boji o uhorský trón po moháčskej bitke, vzťahy k Osmanom a k Zápoľskovcom a ako sa Bubekovci stali prívržencami Lutherovho učenia.

Ďalšia kapitola *Keď manželstvo zachraňuje* je akousi sondou do sobášnej politiky rodu. Najväčšiu pozornosť autorka sústreďuje na kapitolu *Gemerské panstvo rodu Bubekovcov*, kde sa podrobne venuje osídľovaniu a banským aktivitám rodu

a ich kontaktom s gemerskými mestami a mestečkami.

Ďalej je tu zaradená stať *Vplyv rodu Bubekovcov na svetskú a sakrálnu architektúru*. Ide o kostoly v Plešivci, Kameňanoch a Rákoši, pavlínsky kláštor v Gombaseku, Jelšavský a Muránsky hrad, hrad Krásna Hôrka a Betliar.

Knihu uzatvára kapitola *Pohrebné miesta a náhrobné pamiatky Bubekovcov*, v ktorej autorka stručne popisuje erb rodu a náhrobné kamene Juraja a Ladislava.

V celku predstavuje publikácia prínos pre historickú vedu. Množstvo nových poznatkov z nej robí dielo dôležité nielen pre záujemcov o šľachtický rod Bubekovcov a dejiny Gemera, ale aj všeobecné stredo- a novoveké dejiny Uhorska.

Knihu je popretkávaná kvalitným farebnými i čiernobielymi obrázkami. Záver tvorí zoznam použitých edícií, literatúry a skratiek, ako aj výberový register. Škoda, že chýba akékoľvek cudzojazyčné resumé a že sa v poznámkovom aparáte a literatúre vyskytujú drobné nedostatky.

Mária Ďurková

Po roku 1945

ORSÁG, Petr. *MEZI REALITOU, PROPAGANDOU A MÝTY. Československá exilová média v západní Evropě v letech 1968–1989*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, 362 s. ISBN 9788074224270.

Ústrednou témou knihy Petra Orsága je obdobie po auguste 1968, keď exilové hnutie oživovala masívna vlna nových exulantov, a keď politickí exulanti museli redefinovať exilovú situáciu po roku

1968. Tristošesťdesiatdvastranová kniha je rozdelená do šiestich kapitol: prvá je venovaná alternatívnej verejnej sfére v Československu po roku 1948; v druhej sa píše o „živote vo vzduchoprázdnom priestore“; v tretej o „vzostupe a páde autentickéj verejnej sféry“; v kapitole štvrtej o redefinícii exilovej verejnej sféry po auguste 1968; piata informuje o exilových vydavateľských aktivitách a šiesta je hodnotením úspešnosti alebo neúspešnosti celej exilovej činnosti.

Ide o fascinujúci príbeh exilových médií, ktoré začali exulanti z Československa zakladať na Západe krátko po komunistickom puči vo februári 1948, a ktorým sa historický výskum doposiaľ venoval buď len okrajovo, alebo v širšom kontexte iných tém, ako napr. obdobiu studenej vojny. (Terminologické problémy alebo nepresnosti súvisiace s pojmami exulant, emigrant, politický emigrant, člen diaspóry, disident atď. nie sú predmetom záujmu tejto anotácie).

Ako píše autor: „*Exulantské médiá vytvárali špecifický mediálny priestor, ktorý reagoval na sťažené možnosti kritickej diskusie o Československu*“, respektíve nielen o komunistickom Československu, ale aj o politickom osude východnej Európy podmanenej Sovietskym zväzom. „*Exilové médiá pritom hrali podstatnú integračnú rolu v exilovom rozptýlení, a súčasne sa niektoré z nich stávali (aj vďaka spojeniu s domovom) oveľa účinnejším prostriedkom pôsobenia proti komunistickému režimu v zahraničí ako exilové politické strany alebo exilové organizácie.*“

Autor vychádza z medzinárodne akceptovanej definície autentickéj verejnej sféry. Podľa tejto definície je autentická verejná sféra, resp. slobodný komunikačný alebo mediálny priestor medzi štátnymi aktérmi, slobodnými politickými inštitú-

ciami a privátnou sférou slobodných občanov. (s. 19) Vychádzame teda zo situácie, aká v Československu jednoducho po roku 1948 neexistovala a už tobôž nie po roku 1968.

Po roku 1968 autor hovorí o „vyprázdnenosti oficiálneho verejného priestoru“, resp. o tom, ako česká a slovenská spoločnosť zareagovala na novovzniknutú situáciu. (s. 20) Inými slovami, o čase, keď v dôsledku masívnych mocenských intervencií do všetkých sfér života spoločnosti prestala existovať autentická verejná sféra (s. 18) alebo podľa autora vznikla práve pomocou exulantských médií „alternatívna verejná sféra“ alebo „kvázi-verejná sféra“. (s. 20)

Za mimoriadne zaujímavú časť knihy považujem opis distribúcie exilových médií cez československú železnú oponu, ako aj rolu nových technológií (najmä televízie) pri destabilizácii tak Československa, ako aj sovietskeho impéria. Z opisu autora je jasné, že oproti cieľným klamstvám a polopravdám československých centrálnych médií (o centrálne riadených dezinformačných kampaniach už ani nehovoriac) boli pre domáce obyvateľstvo atraktívne mediálne aktivity exulantov, pretože boli viac vierohodné a reprezentovali nádej tzv. kritickej verejnej mienky. (s. 24) Inými slovami, politický exil, exulanti zostali neoficiálnymi sprostredkovateľmi, významnými distribútormi politických informácií a hrali dôležitú úlohu v rozvoji paralelných štruktúr, aj keď ich snahy boli výrazne sťažené československými represívnymi zložkami. (s. 25) Koniec-koncov môžeme dať autorovi za pravdu, že za daných podmienok vôbec nebolo ľahké oddeliť mediálnu realitu od propagandy a mýtov.

Popri hlbokjej analýze československých pomerov sa autor dotýka aj za-

ujímavých partikulárnych tém, ako napr. politické vtípy a žarty obdobia (s. 22); aktivity CIA, Georgea Mindena a Alfreda Reischa, vďaka ktorým začala prúdiť do východnej Európy od polovice 50. rokov „pestrá škála publikácií západnej proveniencie“ (s. 37); periodikum Rádia Slobodnej Európy *News from Behind the Iron Curtain* (s. 41) atď.

Knihá Petr Orsága: *Mezi realitou, propagandou a mýty...* je doposiaľ najhlbšou analýzou exulantských médií, exulantských mediálnych operácií, resp. celkovej exulantskej mediálnej situácie, ktorá sa špecificky zaoberá pomermi v komunistickom Československu. V porovnaní s niektorými nedávnymi dielami podobného charakteru, ktoré sa venujú celej východnej Európe (napr. Katalin Kádár Lynn: *The Inaguration of Organized Political Warfare* [New York: Helena History Press 2013] alebo Anna Mazurkiewich: *The Relationship Between the Assembly of Captive European Nations and the Free Europe Committee in the Context of U.S. Foreign Policy, 1950–1960* [2013]), je publikácia P. Orsága zaujímavá predovšetkým pre českých a slovenských bádateľov komunistického obdobia. Podobne, v porovnaní s inými knihami, ktoré boli napísané o Rádiu Slobodná Európa (napr. Bischof, Anna – Jürgens, Zuzana: *Voices of Freedom – Western Interference? 60 Years of Radio Free Europe* [2015] alebo práce Maríny Zavackej, či kniha Barnabása Vajdu: *Rádio Slobodná Európa a jeho činnosť vo východnej Európe* [2011]) alebo tých, ktoré sa zameriavajú na slovenské exulantské média (napr. Peter Jašek: *Year 1968 in the broadcasting of the Radio Vaticana Slovak Desk* [2016]), nám publikácia Petra Orsága prezradí veľa nielen o fungovaní exilových médií, ale aj

o poľutovaniahodných mediálnych pomeroch v komunistickom Československu.

Barnabás Vajda

Prehľadné práce

KAMENICKÝ, Miroslav – SZÖGI, László. *ŠTUDENTI Z BRATISLAVSKEJ STOLICE NA ZAHRANIČNÝCH UNIVERZITÁCH A VYSOKÝCH ŠKOLÁCH DO ROKU 1918*. Bratislava: Post Scriptum, 2017, 473 s. ISBN 9788089567805.

Anotovaná publikácia je výsledkom medzinárodnej spolupráce maďarského a slovenského historika. Prezentuje výsledky historického výskumu medzinárodnej mobility študentov z Bratislavskej stolice od stredoveku po rok 1918 na základe skúmania relevantných matrik európskych univerzít a vysokých škôl. Dozvedáme sa tu, že prvým študentom z Bratislavskej stolice na zahraničnej univerzite bol bratislavský kanonik Štefan Bánca, ktorý sa zapísal na univerzitu v Bologni v roku 1263. Je to vôbec prvý historický záznam o štúdiu študenta zo Slovenska na zahraničnej univerzite.

Publikácia je rozdelená do troch hlavných kapitol, ktoré sa ďalej členia na podkapitoly. Prvá kapitola prináša náčrt histórie školstva v Bratislavskej stolici v kontexte peregrinácie študentov. Krátko je tu opísaná aj história Bratislavskej stolice, ktorá sa vyvinula z bratislavského hradného španstva (komitátu). Prvú písomnú správu o škole v Bratislave máme z roku 1302. Je zaujímavé, že prvý študent z Bratislavy sa objavuje na univerzite v Bologni už o 40 rokov skôr. Ďalej autori opisujú v chronologickej postupnosti ďalšie školy, a to nielen v Bratislave, ale

aj v iných strediskách (Trnava, Pezinok, Modra, Senec, Svätý Jur, Sered'). Druhá kapitola obsahuje súhrnnú kvantifikáciu peregrinácie študentov z Bratislavskej stolice v období 1263 – 1918. Kým v stredoveku sa študenti zo spomínanej stolice objavujú na deviatich zahraničných univerzitách, v novoveku to bolo až 120 zahraničných univerzít a vysokých škôl. Dozvedáme sa, že najnavštevovanejšou univerzitou študentmi z Bratislavskej stolice bola Viedenská univerzita s počtom 2 808 študentov. Na druhom mieste bola tiež viedenská škola – Technická univerzita Viedeň s počtom 495 študentov. Na treťom mieste sa umiestnila univerzita v štajerskom Grazi.

Tretia časť publikácie obsahuje súpis študentov z Bratislavskej stolice na zahraničných univerzitách a vysokých školách od stredoveku do roku 1918. Obsahuje viac ako 6 500 zápisov o štúdiu študentov na rôznych zahraničných vysokých školách. Súpis je rozdelený do štyroch častí: Mesto Bratislava stredovek; Mesto Bratislava novovek; Bratislavská stolica stredovek; Bratislavská stolica novovek. Samostatne sú teda evidovaní študenti z mesta Bratislavy. Údaje sú ďalej zoradené podľa jednotlivých škôl a v rámci nich chronologicky od najstaršieho záznamu po najmladší. Mená sú publikované v pôvodnej podobe, ako sú uvedené v matrikách univerzít a vysokých škôl. Publikáciu dopĺňa menný a miestny register.

Publikácia je vhodnou pomôckou pri spracovávaní dejín bratislavského i trnavského regiónu. Môže byť úvodom k rozsiahlejšiemu výskumu ďalších životných osudov študentov uvedených v databázovej časti publikácie. Použiteľná je aj pri genealogickom výskume či výskume dejín školstva.

Michal Šefčík